

سوال

حکم تجارت به این روش چیست؟ مثال: شخصی تبلیغات فروش یک موبایل به ۱۰۰ دینار را بر روی اینترنت منتشر می‌کند. کسی روی اینترنت از من می‌پرسد که آیا موافقم این موبایل را به ۹۰ دلار به او بفروشم؟ من به صاحب تبلیغ اولی پیام می‌دهم و به او پیشنهاد ۸۰ دینار را می‌دهم و او هم موافقت می‌کند، سپس با کسی که پیشنهاد ۹۰ دینار را به من داده موافقت می‌کنم و موبایل را به قیمت ۸۰ دینار می‌خرم و به ۹۰ دینار به او می‌فروشم و ۱۰ دینار سود می‌کنم.

پاسخ مفصل

الحمد لله.

اولاً:

اگر فروشنده این موبایل را به کسی که خواهانش هست نمی‌فروشد مگر پس از آنکه آن را از فروشندهٔ اولی بخرد و دریافت کند سپس آن را بفروشد، این اشکالی ندارد.

اما اگر این موبایل را پیش از آنکه دریافتش کند و از فروشندهٔ اول بخرد به خریدار بفروشد، این روش تجارت جایز نیست؛ زیرا جایز نیست که کسی آنچه را ندارد بفروشد و جایز نیست آنچه را خریده بفروشد مگر پس از آنکه آن را دریافت کند. از حکیم بن حزام - رضی الله عنه - روایت است که گفت: به نزد رسول الله - صلی الله علیه وسلم - آمدم و گفتم: شخص به نزد من می‌آید و از من فروش چیزی را می‌خواهد که نزد من نیست. آیا از بازار آن را بخرم و به او بفروشم؟ فرمود: «آنچه را نزد تو نیست نفروش» به روایت ترمذی (۱۲۳۲) و نسائی (۴۶۱۳) و ابوداود (۳۵۰۳) و ابن ماجه (۲۱۸۷) و احمد (۱۴۸۸۷) و آلبانی در «إرواء الغلیل» (۱۲۹۲) آن را صحیح دانسته است.

و از طاووس از ابن عباس - رضی الله عنهما - روایت است که رسول الله - صلی الله علیه وسلم - «از اینکه شخص غذایی را پیش از دریافتش بفروشد نهی کردند». به ابن عباس گفتم: این چگونه است؟ گفت: این [فروش] درهم به درهم است و غذا غایب است (به تاخیر افتاده است). به روایت بخاری (۲۱۳۲) و مسلم (۱۵۲۵).

ابن حجر در «فتح الباری» (۴/ ۳۴۹) می‌گوید: «معنایش آن است که او دربارهٔ سبب این نهی پرسید و ابن عباس اینگونه پاسخ داد که اگر مشتری پیش از دریافت [غذا] آن را بفروشد و جنس نزد فروشنده باقی بماند انگار درهم به درهم فروخته و

آنچه در روایت سفیان از ابن طاووس نزد مسلم آمده این را واضح می‌سازد. طاووس می‌گوید: به ابن عباس گفتم: چرا؟ گفت: آیا نمی‌بینی آنان طلا (یعنی نقد) را به یکدیگر می‌فروشند و غذا به تاخیر افتاده (بعداً تحویل گرفته و تحویل داده می‌شود)؟ یعنی مثلاً اگر غذایی را به صد دینار بخرد و پول آن را به فروشنده بدهد و غذا را از او تحویل نگیرد سپس آن را به صد و بیست دینار به دیگری بفروشد و پولش را بگیرد در حالی که غذا [هنوز] نزد فروشنده است، انگار ۱۰۰ دینار را در مقابل ۱۲۰ دینار داده و بر این اساس، این نهی مخصوص غذا نیست، برای همین ابن عباس می‌گوید: گمان نمی‌کنم مگر آنکه همه چیز مانند آن باشد. حدیث زید بن ثابت نیز در تأیید همین است که می‌گوید: «رسول الله - صلی الله علیه وسلم - نهی نمودند که کالاهای همان جایی که خریده شده‌اند [دوباره] فروخته شوند، تا آنکه تاجران آن را به محل بارهای خود ببرند» به روایت ابوداود و ابن حبان آن را صحیح دانسته است.

عینی در «عمدة القاری» (۱۱/ ۲۵۰) می‌گوید: «معنایش این است که: انسان غذایی را به یک درهم بخرد سپس آن را پیش از تحویل به دیگری به دو درهم بفروشد. این جایز نیست زیرا به معنای فروش یک درهم به دو درهم است و غذایی در کار نیست، انگار درمی را که با آن غذا خریده به دو درهم فروخته و این رباست، زیرا فروش غایب به حاضر است، پس صحیح نیست».

شیخ ابن باز - رحمه الله - می‌گوید: «برای مسلمان جایز نیست که کالایی را به نقد یا نسیه بفروشد مگر آنکه مالک آن باشد و دریافتش کرده باشد؛ زیرا پیامبر - صلی الله علیه وسلم - خطاب به حکیم بن حزام فرمودند: «آنچه را نزد تو نیست نفروش» و به دلیل سخن رسول الله - صلی الله علیه وسلم - در حدیث عبدالله بن عمرو بن العاص - رضی الله عنهما - که فرمود: «سلف و فروش [یکجا] حلال نیست و نه فروش آنچه نزد تو نیست» به روایت صاحبان پنج کتاب با سند صحیح و همینطور کسی که آن را می‌خرد اجازه ندارد آن را بفروشد مگر پس از تحویل گرفتنش، به دلیل دو حدیثی که ذکر شد؛ و به دلیل آنچه امام احمد و ابوداود و ابن حبان و حاکم از زید بن ثابت - رضی الله عنه - روایت کرده‌اند که گفت: «رسول الله - صلی الله علیه وسلم - از این نهی کردند که کالاهای همان جایی که خریده شده‌اند فروخته شوند تا آنکه تاجران کالا [ی خریده شده] را به محل [کالاهای] خود ببرند»؛ و به دلیل روایت بخاری از ابن عمر - رضی الله عنهما - در صحیحش که گفت: «مردم را در دوران رسول الله - صلی الله علیه وسلم - دیدم که غذا می‌خریدند و آن را در محل [خرید] نمی‌فروختند تا آنکه آن را به محل بارهای خود ببرند» و احادیث در این معنا پرشمار است» (مجموع فتاوی الشیخ ابن باز: ۶۴/ ۱۹).

والله اعلم.